

Deáki Filep Sámuel 1767-ben halt meg, apja József (Szinyei szerint) 1748-ban, amikor a fiú Leydenben tanult. A fenti vers szerint azonban Deáki Filep Sámuel 1739-ben már ott volt, sőt az egyetem anyakönyvének bejegyzése szerint („Sámuel Deaki Transilvano-Hung. 25, T. Col. Ord. Al.”) még 1738 jún. 2-án beiratkozott. (Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, NF. Bd. XVI. 222.)

I. Bonnyai Sándor

KÖLCSEY FERENC ISMERETLEN TUDÓSÍTÁSA ALMÁSI BALOG PÁLNAK KÖLCSEY KÁLMÁN BETEGSÉGÉRŐL

Az egyetemi könyvtár kéziratárában Almási Balog Pál (1794–1867) iratai között (D 22) egy eddig ismeretlen, Kölcsey által fogalmazott – és valószínűleg Szemere Pál által lemásolt – tudósítást találtam Kölcsey Kálmán betegségéről.

E tudósításra utalást találunk Kölcsey Ferencnek Szemere Pálnéhoz 1831. április 9-én írt levelében: „... A doktor Baloghoz intézett tudósítást a Palinkhoz írt levélben küldöm: méltóztassék édes Borcsám azon úrnak barátságos tiszteletemet bemutatni, s tanácsát haladék nélkül kivenni.”

A tudósítás így szól:

„Kölcsey Kálmán Csekén

Kálmánka, ki most Mart. 25^{én} tölté be hatodik évét, mint egy hét hónapos koráig semmi bajnak alá vetve nem volt. Ekkor kezdett ótvaras lenni, feje, keze és háta el volt borítva. Az ótvar nem gyógyították; s később mintegy két éves korában, az imént említett tagokról elmúlt az ótvar; s csak a kézfejen maradván kis mértékben, a lábakra vetté magát, s a tzombok belső részét a szemérem testet s leginkább a horgas inakat lepte el. Ezen kívül első két éveiben semmit sem szenvedett, egy meglehetősen tartós hidegtelelésen kívül egy és két éve között. Most a ránkjövő September 1 napján lesz három éve, midőn a horgas inán lévő ótvar mind a két lábán nagyon kiújult; forroság vette elő, s a ballába tzombtótól bokáig olly igen megdagadt, hogy ki nem nyújthatta. Ekkor kezdék szegényt a nálatok levő receptekkel, melyekből a betegség datuma világos, curálni. Két három héti daganat után a térden alól a láb kifakadt, s sok genyetség kifolyván belőle egész a kifakadás helyéig lelohadt, úgy hogy mind a tzomb, mind a térd szabad lett, s a gyermek, ki szinte két két hónapig (talán valamivel tovább is) lábainak hasznát nem vevé, ismét járhatott. A fakadás helyén mindjárt a térd alatt seb maradt, mellyhez mindjárt mellette ismét egy tetszett mintha kiakart volna fakadni, s ezen utolsó helyet Dr. Tamási érvágóval kivágta, s így lett egymás mellett két seb. A szár közepén három négy ujnival ezen sebek alatt, fakadt ismét egy kisebb. Mellyhez midőn később a gyermek egy vas kótissal a bokája belső részét megütötte, ismét egy negyedik jött, mind az említett bal lábón. A legelső sebből most tavasszal két esztendeje egy kis tsontotska hullott ki három darabban, s akkor a térd alatti két sebből csak egy lett. Ránkjövő Juniusba lesz két éve, elvittük a gyermeket Szobránrczra, s ott volt négy hétig. Fürdött és a víz- sárjával sebei kötöttettek. Azután a fürdés után ezeket tapasztaltuk.

1. A gyermek, ki a fürdő előtt egy két hónappal szorulásban gyakran szenvedni kezdett, többé ezen bajban nem szenvedett.

2. Az ótvar, melly a kifakadás olta, a kifakadt balláb horgas ináról elmúlt, a jobb lábról is elenyészett.

5. A tsont kihullás után egyé öszvevonult s kisebbé lett két seb megmaradt, de a láb-száron levő kisebb sebetske hol begyógyult, hol kiújult, míg végre tökéletesen begyógyult: úgy hogy azolta csak két sebje van, egy a térd alatt, egy a boka belső részén.

A lábszársont dagadva marad, de kivévén a seb környékét, tűzességét a bőr elvesztette. Ezen időközben a gyermeknek rövid hidegtelelésen (harmadnapin) kívül más betegsége nem volt.

Múlt 830^{iki} Júliusban ismét Szobránrczra voltunk négy hétig, s a gyermek fürdésen és kötöttetésen kívül, a vizet is itta. A láb egy állapotban maradt; de a gyermek forró hideget kapott: a mi egyéb eránt tavaly járvány volt.

Haza jöttünk olta minden úgy volt, mint tavaly; tsak hogy a sebeket patikai szerekkel kőtöni elhagytuk. Kötöttük elébb Dr Tamási tanácsából fekete tsalánnal, majd fehérliom zöldlevélvel, most csak téjjellel. A legközelebbi télen a gyermek ótvára a jobb láb horgas inán s mind a két czomb belső részén ismét kiújult; s tavasz felé a térdalatti sebből ismét tsontotska átszott, s most már az egész seb hosszában lefelé egy, a harmadivénél nagyobbatska csont áll

ki. A bokán levő seb nagyon kitsinnyé lett s már nehény ízben be is gyógyult: most ismét ki van újulva, de gyógyuló félben lenni látszik.

A nyári forró hideg oltá, mely Pepin is, rajtam is keresztül ment, nem volt a gyermeknek baja, talán kétszeri harmadnapos hidegen kívül: de a melly soha sem volt tovább rajta, mint három ízben.

Miolta a gyermek sebéből ismét tsont látszik, Dr Tamási rendeltt ismét irat és flastromot, de ezen flastrom alatt a láb tüzes lett: s annál fogva ismét tsak tejfellel borogatjuk: melly fejéren tartja.

Egyéberánt noha a lábszár a térdalatti sebtől fogva a boka sebig (az az a belső bokatsonton egy kevésse felül levő sebig) dagadt, a gyermek jár, ugrál, és tántzol. Kövér is, de nem piros, fogai rosza, és rosza voltak mindig, s egy kevésse szenyese (barnák) is. Egy az első vágó fogak közül felül, ki is tört. Ha valami édest eszik, fájnak a fogak. De a gyermek sok édességet soha nem evett, sem nem szeretett enni. A rosza fogakat természetűl kaptá, úgy látszik

Kölcsey Ferenc

Vettem a levelet 18^on Apr. 1831.

Apr. 9. 1831.

Szemere”

A tudósítással kapcsolatban két probléma vetődhet fel:

1. Kölcsey Ferenc mikor és melyik levelében küldte el Szemere Pálnak?

Kölcsey 1831-ben két levelet intézett Szemere Pálhoz, 1831. febr. 16-án Pestről Kazinczyval együtt, ill. 1831. november 22-én Nagykárolyból írt levelet Szemerének.

A tudósítást 1831. apr. 18-án kapta meg Szemere, tehát a levelet, melyben küldték, kb. árpilis 10-ike körül kellett feladni. Feltételezhetjük, hogy Kölcsey vagy a Szemere Pálnéhoz szóló levelében küldte el ezt a megtalált tudósítványt, vagy valóban levelet intézett Szemere Pálhoz, amely – az eredeti tudósítással együtt – ismeretlen. Az Országos Levéltárban őrzött „Szemere család levéltára”-ban nem találtam ezeket az iratokat.

2. A tudósítás megtalált példánya másolat, a betűk dőlésszöge, az írás stílusa az aláírás stb. nem egyezik Kölcsey írás jellegével és mivel a tudósítás utolsó oldalán olvashatjuk; „Vettem 18^on Apr. 1831. Szemere” és ez az írás és az egész tudósítvány írás jellege megegyezik, feltehetően Szemere lemásolta a hozzá érkezett levelet. Ismeretes még az is, hogy ebben az időben írónk egymás leveleit, műveit szívesen, gyakran lemásolták, így méltán gondolhatjuk, hogy Kölcsey Ferenc tudósítását unokaöccse betegségéről barátja által készített másolatban ismerjük.

Almási Balogh Pál homeopata orvos volt. Ez a gyógyítási mód a társadalom minden rétegében rendkívül népszerű volt a múlt század 30-as, 40-es éveiben. Ezt bizonyítja, hogy Széchenyi, Kossuth, Wesselényi, Szapáry Gyula, Zichy Edmond, Kazinczy Klára, a Fáy család, Orczy család stb. gyógyították magukat Almási Baloghgal, de a betegek közt találunk jegyzőt, ügyészt, teológust, asztalost stb.

Kisfaludy Károlyt is Forgó György – az első magyar homeopata orvos – ill. Bugát Pál kezelte, aki ebben az időben fordította le a homeopata tan alapjait lefektető *Organon der rationellen Heilkunde* c. könyvet, és valószínűnek tartom, hogy gyógyítási módszerére hatott ez az orvoslási rendszer.

Almási Balogh Pál feljegyzéseket készített Kölcsey Kálmán betegségről. Valószínű, hogy meg is látogatta Kölcsey Kálmánt Csekén. Ezt két tény teszi valószínűvé;

1. Almási Balogh Pál sok esetben meglátogatta a betegeit vidéken, miről feljegyzései is tanúskodnak.

2. Kölcsey Kálmán állapotáról négy, különböző időből származó betegfeljegyzést találunk a nagy hírű homeopata orvos jegyzetei közt. Kölcsey levelei között nem találunk a betegfeljegyzésekkel egyidőben Szemere Pálhoz, vagy más pesti barátjához küldött levelet, tehát feltételezhetjük, hogy Kölcsey Kálmán állapotáról, nem Kölcsey Ferenc tudósításai, hanem a saját látogatásai révén értesült.

Szemere Pál – miként Almási Balogh Pál betegfeljegyzéseiből kiderül – nem volt betege a nagy hírű homeopata orvosnak. Talán Fáy András családja révén ismerkedtek meg, mert mind a híres író, mind a neves orvos a Fáy család barátai közé tartozott. Pl. Fáy András Emlékkönyvébe (Szec. könyvtár Quart. Hung. 1938 I. kötet) egymás utáni lapon írtak be emlékeztető sorokat.

Ezúton is szeretném megköszönni Sáfrán Györgynek – az Akadémia könyvtárosának – segítségét, aki felhívta a figyelmemet Almási Balogh Pál kéziratára, ill. hasznos tanácsaival több ízben segített.